

Szegedi Tudományegyetem
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Angol Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Program

Balogh Erzsébet

**Angol nyelvváltozatokkal kapcsolatos nyelvi attitűdök:
Hogyan címkéznek, értékelnek és kommentálnak
magyar középiskolások
nem anyanyelvi angol akcentusokat**

Doktori értekezés magyar nyelvű tézisei

Szeged, 2014

Szegedi Tudományegyetem
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Angol Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Program

Balogh Erzsébet

**Angol nyelvváltozatokkal kapcsolatos nyelvi attitűdök:
Hogyan címkéznek, értékelnek és kommentálnak
magyar középiskolások
nem anyanyelvi angol akcentusokat**

Doktori értekezés magyar nyelvű tézisei

Témavezető:
Fenyvesi Anna, PhD, dr. habil.

Szeged, 2014

1. Az értekezés felépítése

Jelen dolgozat azt vizsgálja, hogy milyen attitűdjei vannak egy dél-magyarországi, szegedi középiskola diákjainak különböző angol nyelvváltozatokkal szemben.

A dolgozat nyolc fejezetből áll: az első, bevezető fejezet után, amely felvázolja a jelen attitűdkutatás szükségességét, illetve röviden bemutatja a kutatást magát, a második fejezet áttekinti nem csak az attitűdkutatás általános irodalmát a különböző társadalomtudományok területén, hanem részletesen tárgyalja az attitűdkutatás jelen állását azokon a nyelvészeti (al)területeken – azaz második nyelv elsajátítás, alkalmazott nyelvészet, népi nyelvészet, perceptuális dialektológia és társas nyelvészet – amelyeknek a kutatás szempontjából kiemelkedő jelentősége van. A harmadik fejezetben található a kutatási kérdések, a negyedikben pedig annak a folyamatnak a leírása, amely során a kérdőívet megterveztem, teszteltem és véglegesítettem, illetve ez a fejezet tárgyalja a kutatás általános módszertanát is. Az eredményeket az ötödik, az eredmények elemzését pedig a hatodik fejezet mutatja be. A hetedik fejezet két olyan jelenséggel foglalkozik, amelyek a kutatásnak nem szerves részei, ugyanakkor szorosan kapcsolódnak az értekezés fő témájához. A dolgozatot a nyolcadik, Összefoglaló fejezet zárja.

2. Az értekezés az áttekintett attitűd irodalom tükrében

Az értekezés alapjául szolgáló kutatásban az attitűd fogalmának általános definícióját alkalmaztam, amely szerint az attitűdök pozitív vagy negatív értékítéletek különböző fogalmakkal, jelenségekkel szemben (McKenzie 2006:32; Garrett 2010:23; Preston 2010:112). Jelen dolgozat esetében ezek a jelenségek, amelyek iránt a diákok attitűdjeit vizsgálom, az angol nyelv különböző változatai, ezért a dolgozat fő célja az, hogy feltérképezze, hogy mennyire kedvezően, illetve kedvezőtlenül ítélnék meg középiskolás diákok öt különböző, nem anyanyelvi angol akcentusváltozatot.

Általánosságban elmondható, hogy az alkalmazott nyelvészet és a második nyelv elsajátítása területén az attitűdkutatások a résztvevők nyelvtanulással kapcsolatos attitűdjeire helyezik a hangsúlyt (McGroarty 2010:11), ezért ezek a nyelvészeti területek az attitűdöket a

nyelvtanulási motiváció egy komponensének tekintik. Azaz, a kutatásokban résztvevők célnyelvvel és a célnyelvi kultúrával kapcsolatos attitűdjeit azért vizsgálják, hogy felfedezhessék, hogy milyen célnyelveket részesítenek előnyben a vizsgálat alanyai. A nemzetközi kutatások eredményei hasonló tendenciákat mutatnak a nyelvtanulók célnyelvi preferenciái, motivációja és attitűdje vonatkozásában, azaz a vizsgálatok nagy része azt találta, hogy a második, illetve idegen nyelvet tanuló nyelvtanulók körében az angol az elsődlegesen preferált célnyelv világszerte, míg más célnyelveket, például a németet vagy az oroszot kevésbé szívesen választják a nyelvtanulók (Dörnyei et al. 2006; Nikolov 1999, 2003; Csizér and Lukács 2010).

Az attitűd és a motivációs különbségeket a vizsgálatokban részt vevők neme és életkora mellett az is befolyásolhatja, hogy a célnyelv a résztvevők első vagy második idegen nyelve. A kutatások eredményei azt mutatják, hogy a nők attitűdjei a célnyelvek iránt kedvezőbbek, mint a férfiaké (Kobayashi 2002; Dörnyei et al. 2006; Henry and Apelgren 2008). Továbbá, néhány esetben, a nyelvtanulók életkora is fontos szerepet játszik a nyelvtanulással kapcsolatos jelenségek iránti attitűdökben, azaz általános iskolás diákoknak és idősebb középiskolásoknak pozitívabb attitűdjei vannak a célnyelvek, a célnyelvek kultúrája és beszélői iránt, mint az általános iskola végzős diákjainak (Nikolov 2003).

Kutatások azt is megerősítik, hogy az is befolyásolja a nyelvtanulók attitűdjét, hogy a célnyelv az elsőként vagy a másodikként tanult idegen nyelv, például, a válaszadóknak kedvezőbb attitűdjei vannak az angol iránt és más célnyelvek iránt is, amikor az angol az első idegen nyelv, amit tanulnak (Csizér and Lukács 2010). Később, amikor egy második idegen nyelvet is bevezetnek a nyelvtanulásba, a pozitív attitűdök az első idegen nyelvvel szemben általában kevésbé kedvezővé válnak, még akkor is, ha az első idegen nyelv az angol (Henry and Apelgren 2008).

Az alkalmazott nyelvészet és a második nyelvelsajátítás keretein belül végzett attitűdkutatások egyik problematikus pontja az, hogy a kutatók az attitűd fogalmát nem különálló egységként, hanem mint a motiváció egy alkotóelemét értelmezik. Jelen dolgozatnak nem célja, hogy középiskolások nyelvtanulással szembeni motivációját, hanem hogy az attitűdjeit vizsgálja, és amely az attitűdöket összetett, ugyanakkor önálló egységnek tekinti, nem pedig a motiváció egy elemének.

Amikor a második nyelvészajátítás az válaszadók nyelvi preferenciáit vizsgálja, akkor ezek a kutatások a nyelvet nem úgy értelmezik, mint ahogy a társas nyelvészet, azaz, hogy a nyelv nem, hanem csak annak különböző változatai léteznek (Wardhaugh 2006:53). Néhány esetben, például, Dörnyei és kollégái 2006-os kutatásában az angol nyelv két változata – a brit és az amerikai – iránti attitűdöket is vizsgálják, ugyanakkor a többi angol nyelvváltozat nem képezi részét a kutatásoknak, illetve azt a tényt is figyelmen kívül hagyja a kutatás, hogy a brit és az amerikai angolnak is vannak különböző változatai. Jelen dolgozat célja az, hogy az angol nyelvet úgy tekinti, mint különböző angol nyelvváltozatok összessége, ezért a válaszadók különböző angol nyelvváltozatokkal kapcsolatos attitűdjeit vizsgálja.

Annak ellenére, hogy nem értek egyet azzal, ahogyan a másodiknyelv elsajátítással foglalkozó kutatások értelmezik a nyelv és az attitűd fogalmát, azt gondolom, hogy azok az általános irányvonalak, melyek szerint a válaszadók életkora és neme jelentős változó az attitűdök tekintetében, ráilleszthetők a társas nyelvészet területén végzett attitűdkutatásokra is. Ezért a dolgozat fő változói között szerepel a résztvevők neme és életkora.

Egy további problémát azok a kutatások vetnek fel, amelyek a nyelvtanulóknak a célnyelvek különböző változatai iránti attitűdjeit vizsgálják. A legtöbb ilyen kutatásban az angol nyelv és ezek változatai kapják a főszerepet, melyek során arra kéri a nyelvtanulókat, hogy válasszák ki azt a kiejtési mintát, amelyet a legelfogadhatóbbnak tartanak és amelyet a legszívesebben megtanulnának. Véleményem szerint, a fő probléma ezekkel a kutatásokkal az, hogy magától értetődőnek veszik, hogy a nyelvtanulók egyetlen célnyelvi kiejtést akarnak megtanulni. Azt gondolom, hogy mielőtt a nyelvtanulókat megkérdezzük, hogy milyen kiejtési mintát részesítenek előnyben, meg kellene kérdezni, hogy egyáltalán van-e erre a nyelvtanulóknak igénye. A kiejtési minták közül a válaszadóknak általában vagy az egymással szembeállított anyanyelvi és nem anyanyelvi minták, vagy csak a brit és az amerikai változatok közül kell kiválasztaniuk az általuk preferált kiejtési mintát.

Nem meglepő tehát, hogy ezeknek a kutatásoknak az eredményei azt mutatják, hogy a nyelvtanulók a kiejtési minták kiválasztásakor elsősorban az anyanyelvi angol kiejtési mintákat részesítik előnyben a nem anyanyelvi kiejtési mintákkal szemben, másrészt a különböző anyanyelvi angol kiejtések iránt is különböző érdeklődést mutatnak, például, a nyelvtanulók különösen a brit és az amerikai nyelvváltozatokat tekintik a leginkább

követendő mintának a nyelvtanulás során, kedvezőbben megítélve ezt a két változatot mint a többi, például ausztrál vagy kanadai, anyanyelvi változatot (Janicka et al. 2005; Evans and Imai 2011). Ez a megközelítés azért vitatható, mert tanulmányok igazolják, hogy nyelvtanulók hajlandók nem anyanyelvi kiejtési mintákat is elfogadni (például Sung 2013-as tanulmányában a diákok kínai angol kiejtésváltozatot is készek kiejtési mintaként elfogadni), illetve bizonyos esetekben a nem anyanyelvi kiejtéssel beszélő tanáraikat kedvezőbben ítélik meg, mint az anyanyelvi tanárokat (Ling and Braine 2007).

Jelen dolgozatnak nem kiemelt célja azt megvizsgálni, hogy középiskolás diákok mely angol kiejtési mintákat részesítik előnyben, ugyanakkor a kutatás egy kis része foglalkozik azokkal a kiejtéssel kapcsolatos jelenségekkel, amelyek fontosnak tűntek azoknak a diákoknak a számára, akik az előtanulmányokban részt vettek. A kérdőív egy külön része tartalmaz kérdéseket azzal kapcsolatban, hogy vannak-e olyan kiejtési minták, amelyeket a nyelvtanulók szívesen elsajátítanak, és ha igen, melyek ezek.

A másodiknyelv elsajátítás/alkalmazott nyelvészet és a perceptuális dialektológia/népi nyelvészet határterületein végzett kutatások a nem nyelvészek attitűdjeit próbálják feltérképezni az anyanyelvi és nem anyanyelvi angol változatokkal szemben. Ennek érdekében a perceptuális dialektológiában és népi nyelvészetben gyakran használt különböző módszereket alkalmazzák, például a válaszadóknak azonosítaniuk kell a különböző kiejtésváltozatokat vagy dialektusokat, vagy egy térképen be kell jelölniük, hogy véleményük szerint egy adott területen milyen nyelvváltozatok hol helyezkednek el (Lindemann 2005; Jenkins 2007). Jelen kutatás az attitűdöket akusztikus ingerek alapján vizsgálja, mégpedig két okból. Először is, azt gondolom, hogy az akusztikus ingerek nélküli attitűdkísérletek meglehetősen mesterségesek, különösen középiskolásokat vizsgálva, mert kevésbé valószínű, hogy a diákok a való életben olyan helyzetbe kerüljenek, amelyben kapnak egy világtérképet, amelyek be kell jelölniük, hogy milyen különböző nyelvváltozatok léteznek és hol – kivéve, természetesen, például egy olyan kísérletet, amelynek kifejezetten ez a célja. Az azonban már valószínűbb, hogy olyan szituációkban találják magukat, ahol olyan emberekkel kell beszélgetniük, akik az angolt különböző kiejtéssel beszélik, és ahol ezeket az embereket meg kell ítélniük, különböző személyes vagy szakmai okokból. Ezért, véleményem szerint, akusztikus ingerek alkalmazása egy attitűdkutatásban alkalmasabb és meggyőzőbb, mint más

módszerek.

Továbbá, a válaszadókat – különösen amennyiben középiskolások – arra kérték, hogy különböző nyelvváltozatokat a megnevezésük alapján értékeljenek (Preston 1999a:xxxviii) vagy hogy egy térképen bejelöljék, hogy szerintük milyen nyelvváltozatokat hol beszélnek a világban, valószínűleg nem vezetne eredményre, hiszen egyrészt valószínűleg azzal sincsenek tisztában, hogy milyen angol nyelvváltozatok léteznek egyáltalán, illetve amennyiben mégis, akkor sem feltétlenül tudnák ezeket a nyelvváltozatokat elhelyezni a térképen. Jenkins azt állítja (2007:151), hogy az attitűdkutatásában, amelyet különböző nem angol anyanyelvű angoltanárokkal végzett világszerte, a válaszadó angoltanárok maguk is nehéznek találták, hogy különböző nemzetközi angol kiejtés-változatokat egy-egy országhoz kapcsoljanak. Ezért, azt hiszem, amennyiben angoltanároktól sem elvárható egy ilyen feladat teljesítése, ugyanez a feladat középiskolásoktól sem elvárható.

Ugyanakkor azt gondolom, hogy a perceptuális dialektológia és a népi nyelvészet néhány módszertani elemét érdemes kiegészítő módszerként alkalmazni a fő adatgyűjtési módszer, az ügynökmódszer, mellett. A válaszadókat érdemes a különböző nyelvváltozatok értékelése mellett arra is megkérni, hogy mondják meg, hogy mit gondolnak, melyik nyelvváltozatot értékelik. Amennyiben a résztvevők egyéb jellemzőkkel is ellátják a nyelvváltozatok beszélőit, még teljesebb képet kaphatunk az attitűdjeikről.

Társas nyelvészeti hagyományokat követve, az attitűdvizsgálatok általában az ügynökmódszert vagy annak különböző változatait alkalmazzák leggyakrabban (lásd, például, Ball 1983; Bresnahan et al. 2002; Ladegaard and Sachdev 2005; McKenzie 2010). Az ügynökmódszer és változatai segítségével a kutatók kvantitatív adatokat gyűjtenek, amelyek megmutatják, hogy a válaszadók hogyan értékelik a különböző angol nyelvváltozatokat és ezek beszélőit. Társas nyelvészek azonban gyakran maguk is kritizálják ezeket a módszereket; magát az ügynökmódszert mesterségesnek tartják, míg az ügynökmódszer változatairól pedig úgy vélik, hogy azok nem kontrollálják eléggé a fonetikai változókat, amiket az ügynökmódszer viszont megtesz (Hiraga 2005; Garrett 2010; McKenzie 2010). Véleményem szerint, amennyiben különböző nyelvváltozatok iránti attitűdöket vizsgálunk, a fonetikai változókat kézben tartása elengedhetetlen. Mivel ez a dolgozat egy olyan kutatást mutat be, amelyben magyar középiskolások attitűdjeit vizsgálom az angol nyelv különböző

kiejtésváltozataival szemben, a kutatás fő módszere az ügynökmódszer.

Általában a társas nyelvészeti kutatások attitűdértékeléseinek elemzése feltárja, hogy az értékelések különböző mintákba rendezhetők, főleg a szolidaritás és státusz dimenziók mentén (Ryan et al. 1982:8; Preston 1989:93; Hiraga 2005:297, Jenkins 2009:203–204). Azonban más minták és dimenziók is léteznek, és a társas nyelvészet egyik feladata az, hogy egyetemes dimenziókat találjon (Garrett 2010:56), vagy legalábbis minden attitűdkutatás esetében külön megvizsgálja, hogy abban az esetben milyen minták és dimenziók léteznek. Jelen dolgozatnak – többiek között – az is a célja, hogy feltárja, hogy milyen minták és dimenziók mentén szervezhető rendszerbe a válaszadók értékítéletei.

Végül, jelen dolgozat azt is célul tűzi ki, hogy olyan válaszadó csoportot válasszon, amelynek attitűdjeit korábban nem vizsgálták behatóan. Lindemann egy 2005-ös tanulmányában amerikai egyetemistákkal készít felmérést, míg Jenkins 2007-es tanulmányában azt írja le, hogy milyen attitűdjei vannak nem anyanyelvi angoltanároknak az angol különböző változataival szemben. Jelen vizsgálatban a válaszadók magyar középiskolások, akik az angolt idegen nyelvként tanulják az iskolában. A választás két okból esett erre a korosztályra, először is, ez az a közösség, amellyel jelenleg a legközvetlenebb kapcsolatunk van. Az elmúlt évek tanítási tapasztalataim alapján elmondhatom, hogy az osztályteremben többször felszínre kerültek a diákok attitűdjei, például, a hallgatási szövegértési feladatokban hallható nem anyanyelvi beszélőket a diákok vagy negatívan vagy pozitívan értékelték a feladat közben. Ennek alapján szükségét éreztem egy empirikus kutatásnak, amely ezt a jelenséget – ebben a válaszadó közösségben – megvizsgálja. Végül, Williams és munkatársai szerint (1999:346), a pozitív vagy negatív attitűdök kialakulása erre az életkorra, a serdülőkorra, tehető, ezért ez az életkor a legmegfelelőbb arra, hogy az attitűdöket formáljuk vagy megváltoztassuk, főleg amennyiben bizonyos jelenségekkel szemben negatív attitűdöket figyelhetünk meg.

3. Kutatási kérdések

Az első kérdés, amire jelen kutatás a választ keresi az, hogy magyar középiskolás diákok hogyan értékelnek öt különböző angol kiejtésváltozatot akusztikus hangingerek alapján, illetve belső tulajdonságokkal ruházzák fel azokat a beszélőket, akik ilyen kiejtéssel beszélnek.

A kutatás második kérdése az, hogy a magyar középiskolások felismerik-e azokat az angol kiejtésváltozatokat, amelyeket hallanak, és milyen címkével látják el ezeket, illetve befolyásolja-e a változatok felismerését a válaszadók neme, életkora, angol nyelvű szövegek hallgatásának gyakorisága, illetve különböző angol kiejtésű beszélőkkel való interakció gyakorisága? Másképp értékelik-e a válaszadók az egyes nyelvváltozatokat az akusztikus ingerek alapján, mint amikor címkék alapján értékelik őket.

A harmadik kérdés arra keresi a választ, hogy a belső tulajdonságok mellett milyen egyéb jellemzőkkel – a megjelenésük, kedvenc ételük vagy italuk, családi állapotuk tekintetében – ruházzák fel a válaszadók a különböző angol kiejtéssel beszélőket.

A kutatás negyedik kérdése azt kívánja megvizsgálni, hogy a magyar középiskolás diákok miként vélekednek egyéb, kiejtéssel kapcsolatos jelenségekről, például, hogy mennyire tartják fontosnak a kiejtéstanulást az angoltanulás folyamatában, milyen módszereket tudnak megnevezni, amelyek segítségével a kiejtés fejleszhető, illetve milyen angol kiejtési mintákat tekintenek követendőnek.

A kutatás utolsó kérdése arra vonatkozik, hogy vajon a magyar középiskolások képesek-e tudatosan reflektálni azokra a folyamatokra és okokra, amelyek meghúzódnak a különböző angol kiejtésváltozatok értékelése mögött.

4. A kutatás módszertana

A kutatás első lépéseként öt különböző angol kiejtésváltozatot választottam ki, amelyek iránt a válaszadók attitűdjeit vizsgáltam. A következő lépésként magát a kísérletet terveztem meg, amely az ügynökmódszerre épült. Ezt követte azoknak a kérdőív többi feladatának megszerkesztése, amelyek segítségével a válaszadók különböző címkékkel látták

el az angol nyelvváltozatokat, jellemezték a különböző kiejtésváltozatok beszélőinek megjelenését, preferenciáit és családi állapotát, illetve további megjegyzéseket írtak a beszélőkkel kapcsolatban. A kérdőív utolsó részeként olyan kérdéseket gyűjtöttem az előtanulmányokból, amelyek a résztvevők számára különösen fontosban bizonyultak, és amelyek általánosságban foglalkoznak bizonyos kiejtéssel kapcsolatos jelenségekkel.

Ami a válaszadókat illeti, a kutatás eredeti célja az volt, hogy egy szegedi középiskola összes olyan diákjának attitűdjeit megvizsgáljam, akik az adatgyűjtés időpontjában részt vettek a középiskolai angoloktatásban. Magától értetődően, a diákok részvétele egyrészt csak és kizárólag a szülők írásos beleegyezése esetén, illetve önkéntes alapon történt. A vizsgálatban tehát nem vettek részt azok a diákok, akik vagy egyáltalán nem tanultak angolt a középiskolában, vagy már nem tanulták a nyelvet, mert már előrehozott érettségig tettek az adatgyűjtés előtt, illetve a felmérésben nem vettek részt a saját diákjaim. Összesen 402, 15 és 19 év közötti diák vett részt végül a kísérletben.

A végső adatgyűjtés előtt két előtanulmányt végeztem, amelyekkel a kérdőíveket teszteltem. A végső adatok felvétele és előzetes elemzése után, végeztem még két előtanulmányt, amelyek módszere viszont nem bizonyult sikeresnek, ezért ezzel a további adatgyűjtést nem folytattam.

5. A kutatás eredményei

Először is, az eredmények azt mutatják, hogy a kutatásban részt vevő diákok különbséget tesznek a különböző angol kiejtésváltozatok között, és a különböző kiejtéssel beszélőket különbözőképpen ítélik meg, egymáshoz képest pozitívabban vagy negatívabban. A válaszadók értékelései három különböző dimenzióba rendezhetők, amelyek mentén az értékelések különböznek, és amelyek mentén az adatközlők az angol kiejtésváltozatokat hierarchikus módon ítélik meg. Az eredményekből az is látszik, hogy míg a válaszadók életkora nem játszik szerepet az értékítéletekben, a nemük alapján viszont eltérnek az értékelések, mégpedig oly módon, hogy a lányok általában kedvezőbben ítélik meg a beszélőket minden dimenzió mentén, mint a fiúk.

Az eredmények azt is elárulják, hogy a magyar középiskolás diákok a változatokat

imitáló beszélő szándéka szerint címkéznek fel négyet az öt, kutatásban felhasznált angol kiejtésváltozatból. A változók tekintetében elmondható, hogy a válaszadók neme, életkora, illetve annak a gyakorisága, hogy milyen angol nyelvváltozatokat hallgatnak, milyen angol kiejtésű emberekkel beszélgetnek, nem befolyásolja jelentősen, hogy milyen címkével látják el az egyes kiejtésváltozatokat. Ami viszont a címkézést befolyásolhatja, lehet a földrajzi közelség ahhoz az országhoz, ahol az ilyen kiejtéssel beszélnek az angolt, illetve az, hogy mennyire ismerik azokat a nyelveket, amelyeken a különböző angol kiejtésváltozatok alapulnak. Az akusztikus hangingerek és a címkék alapján történő értékelések összehasonlítása arra enged következtetni, hogy a két különböző módszerrel gyűjtött értékelések közötti különbségek azt eredményezik, hogy ugyanaz a kiejtésváltozat különböző megítélés alá esik, és ezért eltérő pozíciót foglal el a hierarchiában, annak függvényében, hogy az értékelés akusztikus ingerek vagy címkék alapján történt.

Továbbá, az eredmények azt is mutatják, hogy az adatközlők a személyes tulajdonságok mellett különböző, a beszélők nemzetiségéhez kapcsolódó sztereotípiákon alapuló tulajdonságokat is tulajdonítanak a beszélőknek. Ezen túl, a válaszadók negatív tulajdonságokkal is felruházzák a beszélőket, illetve negatív megjegyzéseket tesznek a beszélők beszédstílusára, különös tekintettel a kiejtésükre, a hangjukra, általános beszédstílusára és a szöveg érthetőségére.

Összességében elmondható, hogy amikor azok közül a magyar középiskolások közül, akik részt vettek a kutatásban, különböző angol kiejtéssel beszélő embereket hallottak beszélni, legtöbbször be tudták határolni, hogy a beszélő milyen nemzetiségű. Ugyan nem mindegyikük tudta pontosan megmondani, hogy melyik országból származik, legtöbb esetben a nagyobb földrajzi régiót felismerték. Emellett, a kutatás magyar középiskolás adatközlői különböző tulajdonságokat tulajdonítottak a beszélőt attól függően, hogy milyen angol kiejtésváltozattal beszélt. Azonban nem vagy csak teljesen kedvezően, vagy csak teljesen kedvezőtlenül ítélték meg a beszélőt, hanem bizonyos tulajdonságok mentén ezek az értékelések eltértek, tehát míg a beszélőt egyes tulajdonságok alapján kedvezően, más tulajdonságok alapján kedvezőtlenül ítélték meg. A beszélő személyisége mellett az adatközlők azt is fontosnak tartották, hogy jellemezzék a beszélőt más szempontból is, tehát személyes tulajdonságai mellett figyelembe vették a fizikai megjelenését, a ruházatát,

kedvenc ételét vagy italát, és a családi állapotát is. Eltekintve, ugyanakkor, néhány általános sztereotípiától, mint például, hogy a németek szőkék, illetve, hogy az ázsiaiak szeretik a szusit, a válaszadók nem jellemzik nagyon különbözően a különböző angol kiejtésváltozatokat beszélőket az egyéb tulajdonságok tekintetében. Arra viszont hajlanak, hogy előtérbe helyezték a beszélő beszédével kapcsolatos jelenségeket, és hogy a kiejtésbeli különbségeket beszédhibára, a nem helyes beszédre vagy a beszéd érthetlenségére vezessék vissza.

6. Összefoglalás

Összességében elmondható, hogy a kutatásban részt vett középiskolás diákoknak különböző attitűdjei vannak az angol különböző kiejtésváltozataival és ezek beszélőivel szemben. Ez azt mutatja, hogy pozitív vagy negatív attitűdök annak a nyelvnek a változatai iránt is kialakulhatnak, amelyeket az adatközlők idegen nyelvként tanulnak.

Továbbá, az adatközlők neme nagy szerepet játszik abban, hogy milyen attitűdökkel viszonyulnak az adatközlők különböző angol kiejtésváltozatokhoz, hiszen a női adatközlők jelen kutatásban az egyes angol változatokat általában kedvezőbben ítélték meg, mint a férfi adatközlők, ami megerősíti előző kutatások eredményeit (például, Dörnyei et al. 2006, or Henry and Apelgren 2008). Az eltérő attitűdökön kívül, a női és a férfi válaszadók másképpen ítélték meg azt is, hogy az egyes angol nyelvváltozatok honnan valók. A férfi válaszadók sokkal bővebb körből válogatták a lehetséges címkéket, mint a női résztvevők.

A középiskolás adatközlők az eredetileg vizsgálni kívánt, kvantitatív értékítéletek mellett számos, általában kvalitatív ítéleteiket is kifejezésre juttatták a beszélőkkel kapcsolatban. Nem csak a különböző angol kiejtésváltozatok beszélőinek személyiségéről nyújtanak tehát képet, hanem a megjelenéséről, öltözködéséről, más pozitív vagy negatív, illetve a beszédhez köthető tulajdonságairól is. Ez az eredmény előrevetíti további kutatások szükségességét, azaz rávilágít arra, hogy más módszereket is érdemes beleépíteni a későbbi attitűdkutatásokba, az ügynökmódszer mellett, hogy a beszélők megítéléséről még összetettebb képet kaphassunk.

Végül ki kell emelni azt a tényt is, hogy a kutatás eredménye azt mutatja, hogy külön

kell kezelnünk azokat az értékítéleteket, amelyeket az adatközlők akusztikus ingerek alapján nyújtanak, és azokat, amelyeket a nyelvváltozatok címkéinek hatására adnak. Ugyan utóbbi lehetővé teszi, hogy olyan nyelvváltozatokat is összehasonítsunk egymással, amelyeket az ügynökmódszer nem tesz lehetővé, mégis előnyben kell részesíteni az akusztikus ingerek alapján végzett felméréseket, hiszen annak valószínűsége, hogy a válaszadóknak hallott beszéd alapján kell megítélniük más embereket, sokkal nagyobb, mint annak, hogy egy-egy nyelvváltozatot vagy a beszélőjét a nyelvváltozat elnevezése alapján kelljen jellemezniük.

Az értekezés magyar nyelvű téziseiben felhasznált irodalom jegyzéke

- Ball, Peter. 1983. Stereotypes of Anglo-Saxon and non-Anglo-Saxon accents: Some exploratory Australian studies with the matched guise technique. *Language Sciences*. 5(2):163–183.
- Bresnahan, Mary Jiang, Rie Ohashi, Reiko Nebashi, Wen Ying Liu and Sachiyo Morinaga Shearman. 2002. Attitudinal and affective response toward accented English. *Language and Communication*. 22:171–185.
- Csizér, Kata and Lukács Gabriella. 2010. The comparative analysis of motivation, attitude and selves: The case of English and German in Hungary. *System*. 38:1–13.
- Dörnyei, Zoltán, Kata Csizér and Nóra Németh. 2006. *Motivation, language attitudes and globalisation. A Hungarian perspective*. Clevedon, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters.
- Evans, Betsy E. and Terumi Imai. 2011. 'If we say English, that means America': Japanese students' perceptions of varieties of English. *Language Awareness*. 20(4):315–326.
- Garrett, Peter. 2010. *Attitudes to language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Henry, Alastair and Britt Marie Apelgren. 2008. Young learners and multilingualism: A study of learner attitudes before and after the Introduction of a second foreign language to the curriculum. *System*. 36:607–623.
- Hiraga, Yuko. 2005. British attitudes towards six varieties of English in the USA and Britain. *World Englishes*, 24(3):289–308.
- Janicka, Katarzyna, Małgorzata Kul and Jarosław Weckwerth. 2005. Polish students' attitudes to native English accents as models for EFL pronunciation. In: Katarzyna Dziubalska-Kołaczyk and Joanna Przedlacka (eds.). *English pronunciation models: A changing scene*. Bern: Peter Lang. 251–292.
- Jenkins, Jennifer. 2007. *English as a lingua franca: Attitude and identity*. Oxford: Oxford University Press.
- Jenkins, Jennifer. 2009. English as a lingua franca: interpretations and attitudes. *World Englishes*. 28(2):200–207.

- Kobayashi, Yoko. 2002. The role of gender in foreign language learning attitudes: Japanese female students' attitudes towards English learning. *Gender and education*. 14(2):181–197.
- Ladegaard, Hans J. and Itesh Sachdev. 2006. 'I like the Americans... but I certainly don't aim for an American accent': Language attitudes, vitality and foreign language learning in Denmark. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. 27(2):91–108.
- Lindemann, Stephanie. 2005. Who speaks "broken English"? US undergraduates' perceptions of non-native English. *International Journal of Applied Linguistics*. 15(2):187–212.
- Ling, Cheung Yin and George Braine. 2007. The attitudes of university students towards non-native speakers English teachers in Hong Kong. *RELC Journal*. 38(3):257–277.
- McGroarty, Mary E. 2010. Language and ideologies. In: Nancy H. Hornberger and Sandra Lee McKay (eds.). *Sociolinguistics and language education*. Bristol, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters. 3–39.
- McKenzie, Robert M. 2006. *A quantitative study of the attitudes of Japanese learners towards varieties of English speech: Aspects of the sociolinguistics of English in Japan*. Doctoral Thesis. Edinburgh: The University of Edinburgh, School of Philosophy, Psychology and Language Sciences.
- McKenzie, Robert M. 2010. *The social psychology of English as a global language: Attitudes, awareness and identity in the Japanese context*. London: Springer.
- Nikolov, Marianne. 1999. 'Why do you learn English?' 'Because the teacher is short.' A study of Hungarian children's foreign language learning motivation. *Language Teaching Research*. 3(1):33–56.
- Nikolov, Marianne. 2003. Angolul és németül tanuló diákok nyelvtanulási attitűdje és motivációja [Language learning attitudes and motivation of students learning English and German]. *Iskolakultúra*. 13(8):61–73.
- Preston, Dennis R. 1989. *Sociolinguistics and Second Language Acquisition*. Oxford: Basil Blackwell.
- Preston, Dennis R. 1999a. Introduction. In: Dennis R. Preston (ed.). *Handbook of perceptual dialectology*. Volume 1. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. xxiii–xl.
- Preston, Dennis R. 2010. Language with an attitude. In: Miriam Meyerhoff and Erik Schleeff (eds.). *The Routledge sociolinguistics reader*. London and New York: Routledge. 112–131.
- Ryan, Ellen Bouchard and Cynthia M. Bulik. 1982. Evaluations of middle class and lower class speakers of Standard American and German-accented English. *Journal of Language and Social Psychology*. 1(1):51–61.
- Sung, Chit Cheung Matthew. 2013. 'I would like to sound like Heidi Klum': What do non-native speakers say about who they want to sound like? *English Today*. 29(2):17–21.
- Wardhaugh, Ronald. 2006. *An introduction to sociolinguistics*. Sixth Edition. Oxford: Blackwell Publishing.
- Williams, Angie, Peter Garrett and Nikolas Coupland. 1999. Dialect recognition. In: Dennis R. Preston (ed.). *Handbook of perceptual dialectology*. Volume 1. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 345–358.

Az szerzőnek az értekezés témájában megjelent publikációi

- Balogh, Erzsébet. 2008. Hungarian student language attitudes towards speakers of regional American English accent varieties. In: Ewa Waniek-Klimczak (ed.) *Issues in accents of English*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 150–168.
- Balogh, Erzsébet. 2008. Magyar anyanyelvűek attitűdjei angol nyelvváltozatok beszélőivel szemben. In: Váradi Tamás (ed.) *II. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia kötete*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 1–7.
- Balogh, Erzsébet. 2009. Speech samples in attitude research. In: *Actes des XIèmes Rencontres Jeunes Chercheurs de l'École Doctorale 268 'Langage et langues'*. Paris: Institut de Linguistique et de Phonétique Générales et Appliquées. 5–7.
- Balogh, Erzsébet. 2010. Kvalitatív adatgyűjtési módszerek alkalmazási lehetőségei az attitűdkutatásokban. In: Geccső Tamás and Sárdi Csilla (eds.) *Új módszerek az alkalmazott nyelvészeti kutatásban*. Székesfehérvár, Budapest: Kodolányi János Főiskola és Tinta Könyvkiadó. 25–27.
- Balogh, Erzsébet. 2010. Attitűdkutatások a népi nyelvészet keretein belül. In: Vajda, Zoltán (ed.) *Bölcsész-műhely 2009*. Szeged: JATE Press. 15–20.
- Balogh, Erzsébet. 2011. Attitudes discussed, explained and revealed: Hungarian students' perspectives on language attitudes towards American English accent varieties. In: Fenyvesi, Anna (ed.) *Americana. E-journal of American Studies in Hungary*. Special Issue. Szeged. Available: <http://americanajournal.hu/vol7ling>
- Balogh Erzsébet. 2011. Angol szakos, magyar egyetemisták körében élő nyelvi mítoszok és ideológiák különböző nyelvváltozatokkal kapcsolatban. In: Hires-László Kornélia, Karmacsi Zoltán, and Márku Anita (eds.) *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok. A 16. Élőnyelvi Konferencia anyagai*. Budapest, Beregszász. 218–224.
- Balogh, Erzsébet. 2012. Hungarian students' language attitudes towards regional American English accent varieties. In: Kiss Attila (ed.) *Distinguished Szeged Student Papers. Papers in English and American Studies XXII. Acta Iuvenum I*. Szeged: JATE Press. 7–34.